

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Regionální geografie Amerik

Historický vývoj

Antonín Věžník

Vymezení Latinské Ameriky

- Mexiko, státy a ostrovy Střední Ameriky, Jižní Amerika
- 21 mil. km², asi 570 mil. obyv. (2007)
- kolonizována především románskými národy (Španělé, Portugalci)
- 33 států (republik)
  - Mexiko + státy v úzkém pruhu středoamerické pevniny
  - ostrovy v Karibském moři – mnoho z nich stále závislými územími (V. Br., Fr., Niz., USA)
  - státy Jižní Ameriky
    1. státy při Karibském moři – Venezuela, Kolumbie, Guyana, Surinam, (Francouzská Guayana)
    2. Brazílie
    3. laplatské státy – Argentina, Paraguay, Uruguay
    4. andské (horské) státy – Chile, Peru, Bolívie, Ekvádor

Latinská Amerika - historie

Velké zámořské objevy:

- 12. 10. 1492 – Kryštof Kolumbus – ostrovy San Salvador, Kuba, Hispaniola
- původní obyvatelé mylně považováni za „Indios“ = obyvatelé Indie
- další 3 Kolumbovy výpravy (1494-1504) – a další geografické objevy (např. ústí Orinoca)
- Portugalci
- Smlouva z Tordesillas (7. 6. 1494) – rozdělení sfér vlivu (rozdělení světa de facto mezi Španělsko a Portugalsko) poledníkem 46° z. d.

- P. Cabral – pobřeží Brazílie, r. 1500, prohlášeno za portugalský majetek
- A. Vespucci – účastník výpravy 1501-1502 - „Nový svět“
- F. Magalhães – ve španělských službách, první plavba kolem světa, hledání a objev (Magalhãesova) průlivu

Původní kultury

Indiáni:

- způsobem života odlišní od obyvatel Starého světa
- nepoužívali železo, neznali kolo, plachty, ...
- předměty z mědi, stříbra, zlata
- nechovali hovězí dobytek, neznali tažná zvířata ani kulturní plodiny používané ve Starém světě
- pěstovali brambory, maniok, kukuřici, boby, kakao, rajčata, tykve, tabák, ...
- rozdíly v organizaci společnosti – primitivní národy vs. vyspělé státy
  - centrální Andy – incká říše (Cuzco)
  - Mexická plošina – aztécká říše (Tenochtitlán)
  - oblast Guatemaly, Belize, Yucatánu – mayská říše

Conquista

- 16. stol. – období dobývání Nového světa
- H. Cortéz – dobytí aztécké říše (1519-1521)
- F. Pizarro – dobytí incké říše (1523-1536)
- honba za drahými kovy (postupně stříbro, zlato, diamanty), následné odvážení do Evropy
- rabování přírodního bohatství, zotročování, příp. likvidace domorodého obyvatelstva
- rychlé šíření střelných zbraní, alkoholu, evropských nemocí
  - fatální následky
  - odhady počtu domorodých obyvatel (v době Kolumbova příjezdu):
    - Sev. Amerika 4 mil., Stř. Amerika – 20 mil., J. Amerika – 24 mil.
    - ke konci 16. stol. už jen pouhý zlomek tohoto počtu
    - nedostatek pracovních sil řešen dovozem otroků z Afriky

Anglická kolonizace

- pátrání především ve vyšších zeměpisných šířkách
  - G. Caboto – 1497
  - G. Caboto jr. – Newfoundland - zdroje ryb, kožešinové bohatství kanadských lesů
- 2. pol. 17. stol. – Anglie v obchodu předstíhá Nizozemsko, podřízení Portugalska Anglii (1701)
- pirátské operace – především oblast Antil, začínají v 2. pol. 16. stol., trvají skoro 200 let
- anglická pirátská flotila v Karibském moři – základ britského vojenského námořnictva; rozbit španělský monopol v této oblasti
- anglické kolonie – Barbados (1605), Jamajka (1655), Bermudy (1684), Bahamy (1783)

Angličané v Severní Americe:

- 1605-1610 – první britské faktorie při zátocě Chesapeake (např. Jamestown)
- po 1660 – obsazení Nového Nizozemska a Nového Švédska při zálivu Delaware
- 1620 – New Plymouth při Massachusettském zálivu – jádro Nové Anglie
  - později obsazována bývalými zemědělci, řemeslníky, politickými či náboženskými uprchlíky
  - lidé praktičtí a podnikaví – rozvoj průmyslu a obchodu
- 1668 – Společnost Hudsonova zálivu – export kožešin, podpora výzkumu a kolonizace severoamerického pobřeží
- jih (Virginie) – v době anglických revolucí (1640-1660, 1688-1689) se zde usazovali lidé šlechtického původu
  - plantáže tabáku, rýže, později bavlny – otroci

Francouzská kolonizace

- od 16. stol. – především západní Haiti (v r. 1548 již jen 500 Indiánů z původního počtu 0,5 mil.!)
- francouzští piráti, kolonie, později kupci, plantážníci, černí otroci (přivezeno několik set tisíc, koncem 18. stol. již 15x více než bělochů)
- Haiti větším dodavatelem cukru, kávy, kakaa, koření a indiga než ostatní Západní Indie
- 1635 – Guadeloupe jako francouzská kolonie

Kanada, USA:

- původní obyvatelé – Eskymáci, Indiáni (Irokézové v 16. stol. – kmenový svaz)
- 1535 – ústí Řeky sv. Vavřince jako francouzská država
- kožešinové bohatství
- 1605 – 1. francouzské koloniální sídlo – Port Royal (později Annapolis) při zálivu Fundy na poloostrově Nové Skotsko
- 1608 – osada obchodníků s kožešinami při ústí Řeky sv. Vavřince – středisko kolonie Nová Francie
- 1641 – Montréal jako misijní středisko
- přechod francouzských misionářů od Velkých jezer k Mississippi, po níž se propluli až k jihu
  - 1682 – dosaženo její ústí (mořeplavec La Salle) – kolonizace rozsáhlého území, nazvaného Louisiana (na počest Ludvíka XIV)
  - 1699 – 1. zdejší francouzská osada, 1718 – pevnost Nový Orléans

- 1731 – Louisiana jako korunní kolonie a součást Nové Francie, 1760 – jen 70 tis. obyv.
  - 1762 – území na Z od Mississippi odstoupeni Španělsku, na V Británii (od 1783 součást USA)
- jednostranný ekonomický rozvoj francouzských kolonií
  - export kožešin, pasivní obchodní bilance, dovoz potravin
- faktorie – opevněná sídla, katolické misie
- trvalý konflikt s Angličany kvůli nejasnosti průběhu hranic
- agresivita Francouzů vůči okolním územím - vznik protifrancouzské koalice (Šp., Niz., později V. Británie)
  - válka o kolonie – etapy:
    1. válka o španělské dědictví (1701-1713) – francouzská flotila zničena Angličany
    2. sedmiletá válka (1756-1763) – závěrečná etapa bojů o Kanadu

- hospodářská slabost francouzských kolonií – úspěchy britské ofenzívy v Kanadě
  - 1759 – francouzská vojska poražena u Québecu, 1760 – u Montréalu
  - 1763 – pařížský mír – Británie získává celou Kanadu a východní část Louisiany
- Québec – dodnes frankofonní provincie
- po r. 1763 – Británie největší světovou velmocí
  - změna situace po americké revoluci (1775-1783), kdy ztrácí monopol nad územím Severní Ameriky

Vznik a vývoj USA

Území USA:

- původní obyvatelé – Indiáni – zřejmě imigrovali před 10-14 tis. lety přes Beringovou úžinu
- častý cíl kolonizace
  1. Španělé – Florida, později Nové Mexiko, Texas, Kalifornie
  2. Nizozemci – severovýchod
  3. Francouzi – oblast Velkých jezer, povodí Mississippi
  4. Angličané – východ
  5. Švédové – Delaware
  6. Rusové – Aljaška
- Nejvýznamnější a nejstabilnější – anglické osídlení

- 1763 – britské severoamerické kolonie jen mezi Appalači a Atlantikem, dále k Mississippi; za horami vládli Indiáni...
- zaveden obchodní monopol Británie
- nespokojenost s britskou politikou – 16. 12. 1773 – tzv. Boston Tea Party
- neklid, ozbrojují se farmáři, řemeslníci i dělníci
- 1775 – začíná boj o nezávislost, podporován mj. i Francouzi
- 4. 7. 1776 – Deklarace nezávislosti USA
  - sloučení původních 13 států
- 1. pol. 19. stol. – zájmové střety mezi průmyslovým Severem, farmářským Západem a plantážnicko-otrokářským Jihem
- postup kolonizace na západ
  - boj s Indiány – od r. 1870 téměř všichni již v rezervacích

Další rozšiřování území USA:

- 1803 – západní Louisiana odkoupena od Francie
- 1818 – 49. rovnoběžka stanovena za umělou hranici mezi USA a Kanadou
- 1819 – Florida odkoupena od Španělska, oslabeného revolucemi
- 1845 – k USA připojen samostatný Texas
- 1846 – anektován Oregon
- 1848 – americko-mexická válka – zisk Kalifornie a Nového Mexika
- 1853 – Arizona levně odkoupena
- 1867 – Aljaška odkoupena od Ruska (7,2 mil. dolarů)
- rychlý růst obyvatelstva – imigrace, také populační exploze v Evropě, hladomor v Irsku, Zlatá horečka, ...
- doprava
  - Erijský průplav
  - výstavba železnic (od 30. let), 1853 – železnice New York-Chicago-St. Louis, 1869 – spojení k Pacifiku

- Sever vs. Jih:
  - abolicionistické hnutí (za zrušení otroctví) – od 30. let 19. stol.
  - snaha Severu získat levné pracovní síly a zabránit nadvládě Jižanů v Kongresu
  - 11 států vystupuje z Unie – vznik Konfederace (1861-1865) – 9 mil. obyv. + 4 mil. otroků
  - Sever tvořen 23 státy s 22 mil. obyv.
  - občanská válka (1861-1865) – zprvu neúspěch Severu, poté vítězství
- Homestead Act (1862) – možnost pro nemajetné zemědělce zabírat ladem ležící půdu – výrazná stimulace osídlování Západu
- poslední třetina 19. stol. – rychlý ekonomický rozvoj USA – konec hegemonie Evropy
- konec 19. stol. – koloniální nástup USA
  - Kuba (1898), Portoriko, Filipíny, Guam, anexe Havajských ostrovů
  - dokončení Panamského průplavu (1901-1914)

Vývoj Kanady

- britské území po pařížském míru (1763)
  - zatím jen území Nového Skotska, údolí Řeky sv. Vavřince, oblast Velkých jezer, jižní pobřeží Hudsonova zálivu
- neúspěšné pokusy USA o ovládnutí Kanady (1775-1776, 1812-1814)
- 1818 – hranice podél 49. rovnoběžky
- 1837-1838 – potlačeno povstání za nezávislost
- osídlování Kanady spojeno s osídlováním USA, někdy i odliv z Kanady do USA
  - zvyšování přistěhovalectví po naplnění „kapacity“ USA
- Québec s převahou francouzsky mluvících obyvatel

- Rozšiřování území Kanady
  - 1848 – Kanada získává samosprávu, 1867 – statut dominia (4 provincie – Québec, Ontario, Nové Brunšvicko, Nové Skotsko)
  - 1869 – vláda dominia kupuje od Společnosti Hudsonova zálivu obrovské území na severu i na západě Kanady
  - 1871 – připojení Britské Kolumbie a Manitoby
  - 1873 – Ostrov prince Edwarda
  - 1905 – Alberta a Saskatchewan
  - 1949 – Newfoundland
  - 1999 – nové teritorium Nunavut
- 1855 – dokončena kanadská tichooceánská železnice
  - urychlení kolonizace
- rozdávání pozemků (po vzoru USA)
- velký příliv imigrantů, rychlý růst počtu obyvatel na začátku 20. století
- stepi – pšeničná obilnice světového významu

Vývoj v Latinské Americe

- 1535 – místokrálovství Nové Španělsko
  - v Severní a Střední Americe – hlavně Mexiko (bez Chiapasu), část USA
- 1542 - místokrálovství Peru
  - Jižní Amerika kromě karibského pobřeží, JV části Střední Ameriky a Brazílie
- některá území fakticky samostatná ve správě generálních kapitánií podřízených španělské vládě (a formálními součástmi místokrálovství)
- generální kapitánie (oficiálně 4) – Guatemala, Venezuela, Chile, Kuba
- západní část kapitánie Santo Domingo ovládnuta Francouzi (1697 – Haiti, v letech 1795-1808 i celý ostrov)
- 1718 – místokrálovství Nová Granada – předtím kapitánie v rámci Peru

- 1776 – místokrálovství La Plata
  - Buenos Aires a další provincie dnešní Argentiny, Paraguay, Horní Peru (nyní Bolívie), Východní pobřeží (nyní Uruguay)
- Brazílie – od 1536 pod vedením generálního guvernéra, od 2. pol. 17. stol. místokrále
  - hlavní město Bahia (do r. 1763), pak Rio de Janeiro
- španělský a portugalský koloniální systém brzdí rozvoj držav
  - kolonie jako zdroj drahých kovů a produktů plantážního zemědělství
  - monopol na dovoz hotové produkce, blokováno zavádění celé řady výrob...
  - do r. 1770 lze obchodovat jen s mateřskými zeměmi
  - úspěšné pašování zboží britskými kupci

- smlouva z r. 1713 – právo (resp. monopol) Britů na dovoz otroků do španělských kolonií
- smlouva z r. 1703 – umožňuje pro Angličany výhodný obchod s Brazílií
- Indiáni a černoši (tedy většina obyvatel) byli chudí a bezprávní
  - Indiáni oficiálně nebyli otroky, ale stali se nevolníky závislími na vlastnících půdy
- vládnou potomci evropských kolonistů – kreolové
  - dozor z metropole ale vyvolával jejich nespokojenost
  - vysílání vedoucích činitelů a úředníků z metropolí, ale význam těchto zemí již značně poklesl...
- rozvoj osvobozeneckých hnutí
  - Indiáni v Mexiku proti Španělům a kreolům
  - kreolové za upevnění vlastní moci
  - podporováno Británií i USA – oslabení moci Španělska 1823 – Monroeova doktrína – žádné území Ameriky nesmí být okupováno jakýmkoliv evropským státem
- 1804 – Haiti jako 1. kolonie získává nezávislost
- nové možnosti po vpádu napoleonských vojsk na Iberský poloostrov

Latinskoamerické národně-osvobozené hnutí:

- 1810-1826, postupná likvidace koloniálního režimu ve všech španělských državách (kromě Kuby a Portorika), nové nezávislé státy
  - Spojené státy mexiké (1821-1824)
  - Spojené středoamerické provincie (1823)
  - Velká Kolumbie (1819)
  - Peru (1821)
  - Chile (1818), Bolívie (1825), Paraguay (1811)
  - Spojené provincie La Platy (1816) – rozpadem pak Federativní republika Argentina (1826), Uruguay (1828)
  - válka mezi Peru a Velkou Kolumbií – 1830 – vznik Venezuely, Ekvádoru a Granady (od r. 1886 Kolumbie)
  - Peruánsko-bolívijská konfederace – jen 1836-1839

- (pokračování...)
  - rozpad Spojených středoamerických provincií
    - občanská válka vyvolaná oligarchií Guatemala
    - Guatemala (1839), Nikaragua (1838), Kostarika (1838), Salvador (1841), Honduras (1838)
  - Dominikánská republika – 1844
- 1850 – 16 států na území španělské Ameriky, ale chudých a zaostalých
- Indiáni a černoši politicky neaktivní, nevolnictví pokračovalo
- diktatury vojáků a statkářů
  - kryjí se republikánskými institucemi
  - časté střídání vládnoucích junt
- politická labilita umožňovala příliv zahraničního kapitálu
- hlavním věřitelem pro Latinskou Ameriku se stává Británie
  - až do nástupu USA

- Brazílie
  - 1815 – formálně zrušen koloniální statut
  - součást Spojeného království Portugalska, Brazílie a Algarve
  - 1822 – vyhlášeno nezávislé císařství, vládl syn portugalského krále
  - 1889 – federativní republika
- Kuba – nezávislost v r. 1902
- Portoriko – r. 1898 obsazeny USA, od r. 1952 statut volně přidruženého státu USA
- Panama – vzniká r. 1903 odtržením od Kolumbie
  - inspirace USA se zájmem o Panamský průplav
  - Panamské průplavové pásmo vyňato v letech 1903-1979 z panamské svrchovanosti a podřízeno USA, kontrola Panamy vrácena r. 2000
- ostatní samostatné státy Latinské Ameriky – vznik až po 2. světové válce
  - Guayana 1966, Bahamy 1973, Surinam 1975, Belize 1981, Jamajka 1966, Trinidad a Tobago 1962
  - Barbados 1966, ostatní menší antilské státy během 70., resp. 80. let